
Per què?

PID_00162014

Javier Astudillo Ruiz
Ana Sofía Cardenal

Temps mínim de dedicació recomanat: 2 hores

Javier Astudillo Ruiz

Professor de Ciència Política a la
Universitat Pompeu Fabra.

Ana Sofía Cardenal

Professora de Ciència Política a la
Universitat Oberta de Catalunya.

Índex

Introducció.....	5
Objectius.....	17
1. Les condicions econòmiques i institucionals de la durabilitat de les democràcies.....	19
2. La cultura política en la política comparada.....	20
3. Democràcia i redistribució.....	21
4. Les bases polítiques de la democràcia i l'estat de dret.....	22
Resum.....	23
Exercicis d'avaluació.....	25
Solucionari.....	26
Bibliografia.....	27

Introducció

En aquest mòdul ens preguntarem sobre el perquè del fenomen que ens interessa explicar, que en el nostre cas és la qüestió de per què hi ha dictadures i democràcies. En el mòdul anterior hem vist que la nostra variable dependent és més complexa del que sembla a primera vista, ja que a la pregunta de per què uns països actualment tenen democràcies i altres dictadures s'hi afegixen les de per què s'enfonsen les dictadures i s'instauen democràcies, per què aquestes també s'enfonsen o, al contrari, es consoliden, i per què la instauració de la democràcia, o la seva caiguda, van per onades. Així, doncs, davant una variable dependent complexa, és molt probable que hàgim de buscar causes complexes.

Pel que fa a aquesta qüestió, en el seu estudi de la *Tercera Ola* Huntington recull que "s'han aventurat" nombroses teories, i que s'han identificat nombroses variables independents per a explicar la democratització, entre les quals destaquen les següents: un nivell elevat de riquesa, una distribució relativament equitativa de guanys o riqueses, una economia de mercat, un desenvolupament econòmic i modernització social, una classe mitjana forta, un alt nivell d'alfabetització i educació, el protestantisme, un pluralisme social i fortes associacions intermèdies, baixos nivells de violència civil, baixos nivells de polarització política i extremisme, líders polítics compromesos amb la democràcia, experiència com a colònia britànica, tradició de tolerància i compromís, ocupació o influència per part d'un poder estranger prodemocràtic, homogeneïtat social (ètnica, racial, religiosa), i consens respecte als valors socials i polítics.

Davant d'aquesta quantitat de possibles factors explicatius, Huntington respon que les teories que relacionen aquests factors amb la democràcia i la democratització (és a dir, la seva instauració) són gairebé sempre convincents, però de poca confiança. A més, pel cap alt, cada variable i la seva teoria és probable que només tinguin rellevància per a uns quants casos. Aquest autor considera que les causes de la democratització difereixen substancialment d'un lloc a un altre, i d'un moment a un altre. De fet, davant la multiplicitat de teories i la diversitat d'experiències conclou el següent:

- a) Mai no n'hi ha prou amb un únic factor per a explicar el desenvolupament de la democràcia en un país.
- b) A més, no hi ha factors necessaris per al desenvolupament de la democràcia en tots els països.
- c) A cada país, la democratització és el resultat d'una combinació de causes.

Bibliografia

Huntington, 1994, pàg. 46 i 47.

- d) Aquesta combinació de causes pot variar d'un país a un altre.
- e) Generalment, la combinació de causes responsables d'una onada de democratització difereixen de la combinació per a explicar altres onades.
- f) I les causes responsables del canvi inicial de règim en una onada de democratització és probable que difereixin de les causes de l'últim canvi de règim en aquella onada.

En poques paraules, per a Huntington les causes de la democratització són variades, i el pes en el temps també sembla variar considerablement.

Doncs bé, atesa la complexitat que comporta contestar realment la pregunta "quines són les causes de la democràcia?", en aquest mòdul estudiarem quins *efectes* han tingut alguns pocs factors sobre la democràcia o la dictadura. En concret, en aquest mòdul veurem el paper que han tingut els factors institucionals, els culturals, les classes socials i els ciutadans en l'explicació de la democràcia.

El pes dels factors econòmics i institucionals

En els anys seixanta, el ministre de Planificació franquista Laureano López Rodó va afirmar el següent:

"España se convertirá en una nación democrática cuando su PNB por cápita alcance los 2000 dólares."

D'aquesta manera, el ministre de Franco recollia una teoria clàssica per a explicar la democràcia: que perquè es pugui donar és necessari un cert nivell de desenvolupament econòmic.

Això és així? Ho sembla. Al cap i a la fi, la majoria dels països rics avui dia disposen de règims democràtics, amb les úniques excepcions de Singapur i els estats del golf Pèrsic. I la majoria dels països democràtics són rics, amb la gran excepció de l'Índia. Així, el 1989 el Banc Mundial classificava com "d'alts ingressos" catorze països amb ingressos per càpita que anaven des dels 6.010 dòlars americans a Espanya fins als 21.330 dòlars americans de Suïssa. D'aquests països, quatre no eren democràtics (Aràbia Saudita, Kuwait, els Emirats Àrabs i Singapur). Igualment classificava com a "pobres" uns quaranta-dos països, que anaven des dels 130 dòlars americans d'Etiòpia fins als 450 dòlars americans de Libèria. D'aquests països, només l'Índia i Sri Lanka han tingut una experiència democràtica àmplia. Finalment, dels països amb "ingressos mitjans", dels quals n'inclou cinquanta-tres –que van des del Senegal, amb 520 dòlars americans, fins a Oman, amb 5.810 dòlars americans–, vint-i-tres eren democràcies, vint-

Bibliografia

Recollit per Huntington, 1994, pàg. 72.

Bibliografia

Huntington, 1994, pàg. 66.

i-cinc no ho eren, i cinc estaven en transició a la democràcia. Es tracta d'una mera coincidència? No podem concloure que el creixement econòmic facilita la democratització?

Però si l'economia importa, què importa? Tenir un determinat nivell de riquesa econòmica (ser un país ric o pobre)? O més aviat de *creixement econòmic* (estar en expansió o crisi econòmica)? De fet, investigadors com Maravall ens recorden que "la democratización ha sido explicada por dos causas que se excluyen mutuamente: el desarrollo (entendido como nivel de renta) y la crisis (económica) han servido para explicar el mismo efecto, el colapso de las dictaduras y el establecimiento de regímenes democráticos".

I sobre què importa l'economia? Per a explicar la instauració d'un determinat règim polític? O més aviat per a explicar la seva estabilitat (*consolidació*, com se'l sol anomenar)? Pot ser que algun estudiant s'hagi adonat que no és el mateix explicar per què falla una dictadura i dóna lloc a una democràcia que explicar la persistència de les democràcies.

D'altra banda, l'estudiant sap que les democràcies no són totes iguals, i que els sistemes de representació, les maneres en què es divideixen i supervisen els poders i els mètodes d'organitzar els interessos, i també les doctrines legals i els drets i els deures associats a la ciutadania, poden variar considerablement entre règims generalment considerats democràtics. L'efecte d'aquestes qüestions està, tanmateix, encara subjecte a debat. Com afirmen Przeworski, Álvarez, Cheibub i Limongi encara som molt lluny de respondre la pregunta que Rousseau va formular en la seva *Constitución de Polonia*: quines institucions tenen quins efectes sota quines condicions històriques? Però sí que podem contestar almenys una pregunta més concreta i manejable: sota quin sistema institucional és més duradora la democràcia? Sota una democràcia presidencialista? O sota una democràcia parlamentària? I com interactuen els factors econòmics amb els institucionals? Quina capacitat, per exemple, tenen els diferents dissenys institucionals per a afrontar les crisis econòmiques? L'article de Przeworski, Álvarez, Cheibub i Limongi respon bastants d'aquestes preguntes.

La cultura política i la democràcia

A més dels factors econòmics i institucionals ja esmentats, hi ha altres factors que s'han tingut en compte per a explicar els tipus de règim polítics. Entre aquests factors, un dels més populars, almenys entre el públic no especialitzat, és la cultura política. De fet, les explicacions que destaquen el paper de la cultura en el desenvolupament polític de les societats són extremadament ben acollides entre el públic no acadèmic. Pensem en el tipus d'explicacions que col·loquialment i popularment s'han donat al fracàs de l'estratègia nord-americana d'instaurar democràcies a l'Iraq i l'Afganistan. Que aixequi la mà (encara que ningú no pugui veure-ho) qui no hagi pensat, i fins i tot defensat,

Bibliografia

Maravall, 1995, pàg. 15.

Bibliografia

Przeworski, Álvarez, Cheibub i Limongi, 1996.

que en aquest fracàs han influït factors culturals com, per exemple, la falta d'experiència d'aquestes poblacions amb la democràcia o la religió predominant -l'islam.

En un treball recent, Sabetti (2007), que no és sospitós d'estar en contra d'aquestes explicacions perquè ell mateix els ha dedicat el seu treball, ofereix una possible explicació al fet que els factors culturals siguin tan populars. Confessa que "el terme cultura política és capaç d'evocar una comprensió intuïtiva ràpida que fa que la gent, sense una gran elaboració i definició, senti que ja aprecia el seu significat i que pot utilitzar-lo lliurement". Però també ens adverteix que "això comporta el perill que [la cultura] pugui ser utilitzada com la baula perduda que pot omplir qualsevol cosa que no pugui ser explicada per l'anàlisi política". Aquesta última advertència explica per què, al mateix temps que popular entre el públic no especialitzat, la cultura política és tan impopular entre el públic especialitzat. Sembla, pel que diu Sabetti, que el que fa popular a aquestes explicacions entre el públic no especialitzat és també el que les fa impopulars entre el públic especialitzat.

Però, per què són tan impopulars aquestes explicacions entre el públic especialitzat o acadèmic? La resposta és: per diverses raons. En primer lloc, contribueix l'ambigüitat del terme cultura política. Durant molt de temps, aquesta ambigüitat va suposar un obstacle a la possibilitat de tenir estudis empírics sobre cultura política. Afortunadament, el treball d'Almond i Verba, "Civic Culture and Democracy" (1963), va posar fi a alguns d'aquests problemes. Almond i Verba no solament van oferir una definició de **cultura política** que posava fi a l'ambigüitat del concepte sinó que sobretot van oferir una definició de cultura política que era "operacionalitzable" i obria la porta, com ells mateixos es van encarregar de demostrar, a la possibilitat de realitzar estudis empírics sobre el tema.

Almond i Verba van definir la cultura política com "el conjunt de valors i actituds que els individus tenen respecte a la política" i amb això van cloure definitivament el debat sobre què era la cultura política i van obrir la porta a estudis empírics sobre el tema.

Però Almond i Verba no van fer acabar tots els problemes que han perseguit a aquestes explicacions. De fet, ells mateixos van cometre errors que han continuat repetint-se en aquesta literatura. En concret, per demostrar que els sistemes de creences i valors dels ciutadans (la cultura política) importen a l'hora d'explicar els tipus de règim, van assumir que no feia falta verificar-ne l'efecte en el nivell agregat, que és on hi ha els règims polítics, sinó que n'hi havia prou a demostrar que hi havia "actituds, valors i creences cap a política" diferenciats entre els ciutadans dels cinc països que incloïen en el seu estudi. Dit d'una altra manera, van incórrer en el que Inglehart (2007) qualifica com a "fal·làcia individualista", que és el segon dels problemes que ha perjudicat a

aquestes explicacions i que explica la seva impopularitat entre el públic acadèmic. Aquesta fal·làcia, com explica Inglehart en la lectura que s'inclou en aquest mòdul, consisteix en què els estudis sobre cultura política no han cregut necessari comprovar els efectes dels sistemes de creences en el nivell agregat, que és on hi ha la democràcia, i han cregut que simplement provant que hi havia sistemes de creences diferenciades a nivell massiu d'individus ja provaven la relació entre aquestes creences i la democràcia.

La lectura sobre cultura política que s'inclou en aquest mòdul aborda precisament aquest problema. En primer lloc, planteja d'una manera molt clara el problema de la fal·làcia individualista que ha caracteritzat aquests estudis i després dissenya i executa una estratègia empírica per verificar l'efecte de la "cultura política" en el nivell en què hi ha els règims polítics -el nivell agregat. En aquesta lectura, trobarem, doncs, algunes respostes a l'interrogant de com afecten les creences al tipus de règim sota el qual viuen els ciutadans.

En aquesta lectura, els autors fan un esforç meritori per convèncer-nos que les creences afecten el tipus de règim sota el qual viuen els ciutadans, però, com veurem, el seu treball deixa encara molts interrogants sense resoldre. **Potser sigui veritat que les creences tenen un efecte independent en el tipus de règim, però continuem sense saber com;** és a dir, continuem sense tenir una teoria que ens digui com es relacionen les creences amb els tipus de règim. Els autors insisteixen que les creences són la "baula necessària" entre l'economia i l'acció col·lectiva, però no són en absolut convincents ja que no proposen una teoria que ens digui com les creences es tradueixen en accions. De fet, com veurem en el capítol següent, l'economia no necessita d'aquesta variable intervinent -les creences- per a proposar explicacions plausibles sobre els tipus de règim. N'hi ha prou a tenir en compte les condicions materials de vida o els **interessos socioeconòmics** dels individus per a explicar per què en uns països es va instaurar la democràcia mentre que en d'altres el resultat va ser un règim autoritari o una revolució.

El paper de les classes socials

Una vegada que ja coneixem el pes que tenen els factors econòmics, institucionals i culturals perquè tinguem una democràcia o una dictadura, ens podem plantejar, tanmateix, que si al cap i a la fi tenim un tipus de règim o un altre és perquè "algú" ho ha volgut així. Doncs bé, en l'estudi d'aquest "algú" s'ha donat força importància al paper de les classes socials. Entre els treballs que han destacat el paper de les classes socials per explicar els tipus de règim, hi ha estudis clàssics com el de Barrington Moore (1966), Gregory Luebbert (1991) o Rueschemeyer, Stephens i Stephens (1992); i altres no tan clàssics, com els treballs de Yashar (1998) i Mahoney (2001) que han aplicat l'enfocament i la metodologia "historicosociològica" d'aquests estudis clàssics a altres regions menys estudiades, com l'Amèrica Central.

En general, aquests treballs s'han caracteritzat perquè estudien uns quants casos que es basen en una reconstrucció acurada del procés històric de cada cas i en l'ús sistemàtic de la comparació entre casos a fi de trobar similituds i diferències en els processos que van portar a diferents règims polítics. A més de compartir un enfocament i una metodologia, que ha donat nom a la tradició "historicosociològica", aquests estudis han compartit també una visió dels règims polítics com a resultat del conflicte o la "lluita pel poder" entre grups amb interessos socioeconòmics diferents i, en conseqüència, han donat als interessos socioeconòmics dels individus i dels grups -a la classe social- un lloc primordial en l'explicació dels règims polítics. Per exemple, Barrington Moore destaca el paper determinant que va tenir la burgesia en els processos de transició de societats agràries a modernes que van culminar en democràcies. Tanmateix, de la seva explicació es desprèn que l'existència d'una burgesia, tot i que condició necessària, no va ser un factor suficient. És a dir, es van haver de donar certes aliances de la burgesia amb altres classes (la burgesia amb l'aristocràcia contra la corona, a Anglaterra, o la burgesia amb els petits i mitjans propietaris agraris contra l'aristocràcia i la corona, com a França, o contra els terratinents dels estats del sud, als EUA), perquè el resultat fos la democràcia. Quan, com a Alemanya o al Japó, la burgesia no es va contraposar a l'aristocràcia i la corona sinó que es va llançar als seus braços, el resultat no va ser una democràcia sinó el feixisme. Rueschemeyer, Stephens i Stephens (1992), en un estudi de dimensió espacial i temporal diferent (és a dir, utilitzant altres casos i en un altre període de temps) arriben a una conclusió diferent: el paper determinant en els processos de democratització no el va tenir la burgesia sinó les classes treballadores. Només allà on les classes treballadores van ser prou fortes i es van organitzar el resultat va ser una democràcia.

Potser es pot admetre que l'existència d'una classe treballadora forta i organitzada és una condició necessària; tanmateix, no sembla que sigui un factor suficient, ja que països com Alemanya i Espanya, en els quals el moviment obrer va ser fort i ben organitzat, van acabar amb un règim autoritari i no democràtic. Finalment, Luebbert, l'objectiu del qual és explicar els règims polítics que es van instaurar en els països europeus en el període d'entreguerres, argumenta que allà on les forces liberals -és a dir, l'aliança entre els burgesos i els propietaris agraris- van ser prou fortes o on el moviment obrer no va aconseguir mobilitzar els treballadors agraris perquè ja havien estat mobilitzats prèviament per altres forces el resultat va ser una democràcia.

Encara que suggeridores, aquestes explicacions són difícilment generalitzables per diverses raons. En primer lloc, ens podem preguntar per l'aplicabilitat que avui tenen conceptes com el de *burgèsia* o *classe treballadora*. Per exemple, què entendríem avui per *burgèsia*? I per *classe treballadora*? Podem parlar avui de la classe empresarial com de la classe burgesa? I de tots els assalariats com a classe treballadora? Difícilment. Per què? Doncs perquè entre la classe empresarial hi pot haver encara grups que s'ajustin a la clàssica definició marxista de burgesia com a "propietaris dels mitjans de producció" però altres, com els alts executius de multinacionals o bancs, no s'hi ajusten, i que no dubtaríem

d'incloure dins de la classe empresarial. I una cosa semblant passaria amb la classe treballadora. És evident que entre els treballadors o assalariats d'avui no només hi ha obrers industrials i treballadors agraris sinó també treballadors altament qualificats que difícilment no encaixarien en la clàssica definició que Marx va fer de la "classe treballadora".

Dit d'una altra manera, l'evolució i la creixent complexitat de les economies en els països desenvolupats ha anat desdibuixant els conceptes de classe sobre els quals s'han edificat aquestes explicacions (les explicacions clàssiques de classes socials) i amb això els ha restat validesa analítica.

En segon lloc, aquestes explicacions no són generalitzables perquè les respostes que ofereixen en cada cas estan determinades pels casos seleccionats. En aquest sentit, aquests treballs, com molts que utilitzen una N petita, són un exemple del que Geddes critica i qualifica com a biaixos de selecció per referir-se al fet que "la selecció de les nostres observacions determina les respostes que obtenim". Els resultats d'aquests treballs només són vàlids per als casos i per al període de temps que estudien. Són, per tant, resultats contingents històricament i espacialment -per tant, no generalitzables a altres contextos ni espacials ni temporals.

Això té una altra conseqüència i és que, tot i el que diuen els seus autors, les explicacions proposades no tenen per què veure's com a explicacions rivals o relats contradictoris, sinó que poden llegir-se com a explicacions complementàries o relats seqüencials. En aquest sentit, és probable que tant Moore com RS&S tinguin raó. És possible que en un primer moment de la transició cap a la democràcia, que podria identificar-se amb el pas d'un règim absolutista a un règim amb poders limitats, el paper determinant el tingués la burgesia, com argumenta Moore. De la mateixa manera, també és probable que en un segon moment d'aquesta transició, que podria identificar-se amb el pas de règims amb sufragi censatari a règims amb sufragi universal, el paper determinant correspongués a la classe treballadora, com argumenten RS&S. Amb tot, el fet que en els relats de Moore i RS&S ni l'existència d'una burgesia ni d'una classe treballadora, respectivament, siguin una condició suficient per a la democràcia deixa incompletes aquestes explicacions. La pregunta continua essent per què en alguns països, com Anglaterra i França, la burgesia va establir aliances i va pressionar per limitar els poders del monarca mentre que en altres, com Alemanya i Espanya, no ho va fer? O per què en certs països, com Anglaterra, la classe treballadora va pressionar amb èxit per obtenir la seva inclusió en el procés polític mentre que en altres països, com Alemanya, va fracassar estrepitosament? En altres paraules, continua essent necessari especificar les condicions sota les quals es van formar les aliances socials que van ser favorables a la democràcia.

En tercer lloc i últim, aquestes explicacions no són generalitzables perquè no expliquen **per què** es van formar diferents aliances amb resultats diferents als diferents països. És a dir, no identifiquen els **factors sistemàtics** que expliquen que en uns països es formessin aliances que van ser favorables a la democràcia i en d'altres no. En els casos en què s'ofereix alguna resposta al perquè d'aquestes aliances, aquesta està massa vinculada al context específic dels països estudiats.

Per exemple, Moore es pregunta per què a Anglaterra l'aliança entre nobles i burgesos va facilitar que no s'imposés l'absolutisme i que es pogués arribar a una democràcia, mentre que a Alemanya la burgesia "es va llançar als braços de l'aristocràcia agrària i a la burocràcia real" per deixar que el monarca continués governant amb poders absoluts (Moore, 2000, pàg. 345). Però la resposta que ofereix està excessivament vinculada a les característiques específiques de les economies d'aquests països. Moore descobreix que, en dedicar-se tant la noblesa anglesa com posteriorment la prussiana a una agricultura comercial, el tipus de producció de l'excedent agrari era força diferent i això, és a dir, on i com obtenia els seus ingressos la noblesa, junt amb les característiques de la burgesia i el seu grau de desenvolupament, explicaria les diferències tant en les aliances com en els resultats. La dificultat que té aquesta literatura per a oferir explicacions generals rau en el fet que, com assenyala Boix (2001), falta una anàlisi més sistemàtica dels interessos, les preferències i les estratègies dels actors socials així com una perspectiva teòrica que les vinculi amb el resultat. L'anàlisi sistemàtica i la perspectiva teòrica que vincula interessos i resultats és precisament el que ofereixen les explicacions contemporànies sobre classes socials, i concretament la lectura de Boix que aquí s'inclou.

L'anàlisi de Boix, i en general de les explicacions contemporànies sobre classes socials, entre les quals també destaca el treball d'Acemoglu i Robinson, pren de les explicacions clàssiques la visió de la democràcia com a conflicte entre grups socials amb interessos diferents. A diferència de les explicacions clàssiques, tanmateix, el treball de Boix enfonsa les seves arrels en els microfonaments de la política per a oferir una anàlisi molt més sistemàtica dels interessos i les preferències dels actors socials a partir de la posició que aquests ocupen en l'estructura econòmica.

Aquesta anàlisi comença per reconèixer i fer explícit que diferents tipus de règims polítics (democràcies, autocràcies, comunisme) tenen conseqüències distributives diferents i, per tant, és previsible que afectin d'una manera diferent (en alguns casos beneficiant i en d'altres perjudicant) els diferents grups socials segons la seva posició en l'estructura socioeconòmica. És obvi que tota visió de la democràcia com a conflicte entre grups amb interessos socioeconòmics diferents parteix d'aquest supòsit. Tanmateix, mentre que en les explicacions clàssiques aquest supòsit era implícit, les explicacions més recents el fan explícit. Però, per què podem esperar conseqüències distributives diferents de diferents règims polítics? Què és un règim polític? Què està en joc en un règim polític? La resposta és que un règim polític defineix qui participa en les

decisiones que afecten una comunitat política i per tant el que està en joc és qui participa en les decisions, qui decideix. Una democràcia és per definició un règim on participa i decideix la majoria; mentre que un règim autoritari és per definició un règim on decideix una minoria i la majoria n'està exclosa. Què pot passar en un règim amb les característiques d'una democràcia? Quines conseqüències podem preveure? I en un règim autoritari, on la majoria està exclosa de les decisions? Suposem que una societat és molt desigual i té un règim autoritari, és a dir, imaginem una societat on la majoria són pobres i estan exclosos de les decisions. En una societat així, els pobres, que són la majoria, tindran molt a guanyar amb una democràcia, ja que amb ella passaran a decidir les polítiques -concretament, decidiran les polítiques fiscals i el nivell de redistribució a aplicar. Tanmateix, en aquesta mateixa societat, precisament perquè un règim democràtic donaria poder de decisió als pobres i suposaria un canvi dràstic en el nivell de redistribució, els rics tindrien molt a perdre amb una democràcia i és previsible que s'hi oposessin amb tots els mitjans al seu abast.

Com es desprèn de la lectura de Boix, a partir d'una anàlisi sobre les conseqüències distributives dels diferents règims polítics serà possible determinar les preferències dels diferents actors socials sobre el tipus de règim depenent de la posició que ocupin en l'estructura social. Per guanyar en generalitat i poder identificar condicions socials i econòmiques que afavoriran un resultat democràtic, autoritari o revolucionari, Boix, i en general les explicacions més recents, simplificaran al màxim la realitat social presentant una societat on els principals actors socials -els jugadors- seran els "rics" i els "pobres". Encara que posteriorment introduirà en el joc a un tercer actor, "les classes mitjanes", amb la interacció entre rics i pobres en tindrà prou per a descobrir les condicions que afavoriran un resultat democràtic, un resultat autoritari o una revolució, i presentar els principals resultats del seu estudi.

Però les explicacions contemporànies, i en concret la lectura de Boix que s'inclou en aquest mòdul, no solament ofereix una anàlisi més sistemàtica dels interessos i les preferències dels actors socials segons la seva posició en l'economia, sinó que també ofereix una anàlisi més sistemàtica de les **interaccions** entre els actors socials rellevants que acaben produint els diferents resultats col·lectius. En aquest sentit, aquestes explicacions també suposen un salt important respecte a les més clàssiques. Recordem que les explicacions clàssiques apuntaven a la importància de la burgesia o de la classe treballadora (o al tipus d'aliances que aquests actors entaulaven) en els processos que van culminar en democràcies. Implícitament en totes elles el paper que van tenir la burgesia i la classe treballadora almenys en els processos cap a la democràcia que van resultar reeixits era de **contrapoder** als poders establerts. Tanmateix, no en tots els casos en els quals la burgesia i sobretot la classe treballadora va fer de contrapoder el procés va tenir èxit amb una democràcia. Com ja s'ha dit, l'existència de la burgesia o de la classe treballadora potser van ser factors necessaris però no suficients. I la raó per la qual aquesta literatura clàssica no

especifica condicions suficients per a la democràcia es deu en bona part, a més dels factors ja esmentats, al fet que no incorpora de manera sistemàtica en l'anàlisi la resposta d'altres actors rellevants.

Així, aquesta literatura no respon als interrogants de per què en alguns països la pressió de les classes treballadores va portar a la burgesia a acceptar la seva plena inclusió i en d'altres no, o de per què la burgesia no sempre va respondre de la mateixa manera a les pressions de la classe treballadora. Per a respondre aquests interrogants fa falta investigar de manera sistemàtica, com ja hem dit, els interessos i les preferències dels actors socials, però també entendre que la democràcia, com qualsevol resultat col·lectiu, no és el resultat de la decisió unilateral d'un actor sinó de la interacció entre els actors rellevants. Aquesta idea que la democràcia és el resultat de la **interacció** entre els diferents actors rellevants és el que hi ha darrere de la noció de "democràcia com a equilibri", que es va popularitzar després dels processos de transició de finals dels setanta i principis dels vuitanta. Després d'aquesta noció hi ha la idea que la democràcia només pot ser un resultat estable ("un equilibri") si resulta de les estratègies descentralitzades dels actors rellevants (Pzeworski, 1982). Sens dubte, aquesta idea es va inspirar en la teoria de jocs. I per això, les explicacions contemporànies, tant les que destaquen el paper dels factors econòmics com les que destaquen el paper dels factors polítics, fan servir la teoria de jocs per a explicar la democràcia. En això Boix no és diferent i en el seu treball farà un ús ple de la teoria de jocs que li servirà per a dues coses: fer sistemàtiques les interaccions entre "rics" i "pobres" i donar dinamisme al procés.

Amb aquestes eines, l'anàlisi sistemàtica de les preferències dels actors socials en funció de la seva posició en l'economia i de les conseqüències distributives dels règims polítics, i la teoria de jocs que utilitzarà per a fer explícites les estratègies dels actors socials rellevants -en el seu model, els rics i els pobres- i sistematitzar les seves interaccions, Boix contestarà a algunes de les preguntes que havien quedat sense resposta en els treballs clàssics sobre classes socials, com ara, sota quines condicions els rics o els burgesos acceptaran la inclusió dels pobres o de la classe treballadora? Segons Boix, un resultat democràtic serà més probable en societats igualitàries -amb menors diferències de renda entre rics i pobres- o amb un alt grau de mobilitat dels béns en mans dels rics, com les industrials, i menys probable en societats desiguals o amb un baix grau de mobilitat dels béns a les mans dels rics, com les agràries. Per a seguir el seu argument serà necessari que feu la lectura que s'inclou en aquest mòdul.

El paper dels ciutadans

Els treballs clàssics i recents sobre classes socials parteixen d'un supòsit que no sempre es compleix en la realitat: que els polítics i les organitzacions polítiques -els partits- representen fidelment els interessos dels ciutadans. Sense suposar que els polítics són agents perfectes dels interessos que representen no seria possible explicar un resultat col·lectiu, com la democràcia, a través de la interacció entre rics i pobres. Dit d'una altra manera, per a explicar la

democràcia o qualsevol altre règim polític a partir de les interaccions entre rics i pobres és necessari assumir que els polítics es comporten com "agents perfectes" dels interessos socials que representen. Tanmateix, aquest és un supòsit fort ja que sabem que en realitat això és com a mínim problemàtic. És a dir, sabem que igual com hi ha conflicte entre grups amb interessos socials diferents (també anomenat, "conflicte horitzontal") també n'hi ha entre els polítics i els ciutadans (anomenat "conflicte vertical"). Per comprendre d'on parteix aquest conflicte, pensem primer quin tipus de relació hi ha entre els polítics i els ciutadans. Els polítics existeixen per a servir als ciutadans; és a dir, almenys teòricament, l'origen d'aquesta relació neix del desig palès dels ciutadans -"el principal"- de delegar en els polítics -"els agents"- la defensa dels seus interessos. Dit d'una altra manera, i en un llenguatge propi dels models econòmics, la relació entre polítics i ciutadans és una relació entre "agent" i "principal". Això vol dir que s'origina en un acte de delegació de poder del principal en l'agent i que es basa, almenys teòricament, en la confiança. Ara bé, si la relació entre polítics i ciutadans es basa en la delegació i també en la confiança, on és l'origen del conflicte? On s'origina el conflicte entre polítics i ciutadans? El conflicte neix perquè els polítics i els ciutadans persegueixen objectius diferents i, per tant, els seus interessos no sempre seran convergents. Per definició, els ciutadans voldran que els polítics prenguin decisions que els beneficien, però els polítics sobretot voldran els beneficis i els avantatges (el poder i la riquesa) que es deriven de la seva posició. En alguns casos, aquesta motivació serà suficient perquè prenguin decisions que efectivament beneficien els grups que representen, però en altres casos, no n'hi haurà prou. El problema s'agreuja perquè independentment del que facin els polítics, els ciutadans mai no sabran amb certesa si els polítics han pres les decisions correctes, és a dir, aquelles que els beneficien realment davant d'altres alternatives. És a dir, el conflicte s'agreuja perquè inherent a la relació entre agent i principal hi ha un problema d'asimetria d'informació. L'agent pel mer fet de ser-ho sempre estarà en una posició d'avantatge davant el principal perquè només ell sap el que ha fet o ha deixat de fer. Dit d'una altra manera, l'agent té informació privada a la qual el principal no té accés.

Ara bé, de què dependrà que els polítics tot i seguint el seu propi interès tinguin més o menys incentius per a prendre decisions que beneficien també els ciutadans i que els ciutadans tinguin més o menys informació sobre el que fan els polítics i per tant més i més sofisticats mecanismes de control? Doncs de les institucions polítiques. Concretament, la democràcia serà un bon sistema de protecció dels ciutadans davant els abusos dels polítics. Com i a través de quins mecanismes? Per exemple, a través de les eleccions, ja que les eleccions obligaran els polítics a retre compte als ciutadans del que han fet durant el seu govern i els obligaran a assumir les conseqüències de les seves decisions. També a través de l'exercici de certs drets civils i polítics com la llibertat d'expressió i de premsa, que augmentaran la informació en circulació i permetran als ciutadans un control més efectiu sobre les accions dels polítics. Per tant, la democràcia no només es pot veure com un bon sistema de protecció de les classes més pobres davant les més riques, i per tant com a resultat

del conflicte entre classes, sinó també com un bon sistema de protecció dels ciutadans davant els abusos dels governants, i per tant com a resultat del conflicte entre ciutadans i governants. Aquesta serà la visió que ens presenti l'última lectura que s'inclou en aquest mòdul, la de Weingast. Com veurem, la lectura de Weingast, que explica la democràcia com a resultat del conflicte entre governants i ciutadans, dóna als ciutadans un paper important en la conquesta de la democràcia i reobre el debat sobre el paper de la cultura política en l'explicació dels règims polítics.

Objectius

1. Aprendre sobre què influeix exactament en el nivell de desenvolupament econòmic d'un país respecte a la qüestió de la democràcia.
2. Aprendre les condicions econòmiques que s'han de donar en un país perquè augmenti la probabilitat que en caigui la democràcia.
3. Aprendre els efectes dels dissenys institucionals sobre la durada de les democràcies.
4. Aprendre la influència de l'estructura social d'un país en l'etapa precapitalista perquè posteriorment hagi desembocat en una democràcia, un règim feixista o una dictadura comunista.

1. Les condicions econòmiques i institucionals de la durabilitat de les democràcies

Adam Przeworski; Michael Alvarez; José Antonio Cheibub; Fernando Limongi (1996). "Las condiciones económicas e institucionales de la durabilidad de las democracias". A: *La Política* (núm. 2, pàg. 89-108). Buenos Aires: Paidós.

2. La cultura política en la política comparada

Christian Welzel; Ronald Inglehart (2007). "Mass Beliefs and democratic institutions". A: Carles Boix; Susan C. Stokes (eds). *The Oxford Handbook of Comparative Politics* (pàg. 297-316). Oxford: Oxford University Press.

3. Democràcia i redistribució

Carles Boix (2003). "Introduction" i "A Theory of Political Transitions". *Democracy and Redistribution* (pàg. 1-18 i 19-59). Cambridge: Cambridge University Press.

4. Les bases polítiques de la democràcia i l'estat de dret

Barry R. Weingast (1997). "The Political Foundations of Democracy and the Rule of Law". *American Political Science Review* (núm. 2, vol. 91, pàg. 245-263).

Resum

En el mòdul anterior hem vist que la nostra variable dependent és més complexa del que sembla a primera vista, cosa que implica que hàgim de buscar causes complexes. Així, doncs, en lloc d'estudiar tots els possibles factors causals, ens centrarem en primer lloc en els efectes d'alguns factors econòmics i institucionals sobre la democràcia. D'aquesta manera s'ha constatat que l'existència de la democràcia correlaciona positivament amb el nivell de desenvolupament econòmic dels països. Ara bé, malgrat el que s'ha dit de vegades, aquest desenvolupament no explica en si mateix el pas de la dictadura a la democràcia, tot i que sí que afavoreix la permanència dels règims democràtics. Sembla que la combinació de desenvolupament econòmic amb crisis econòmiques és el que explicaria la instauració de la democràcia. Respecte als factors institucionals, sembla que les dades empíriques confirmen la creença que les democràcies presidencialistes són més fràgils i duren menys que les democràcies parlamentàries.

En segon lloc ens centrem en el paper de les diferents classes socials per explicar-nos per què tenim un tipus de règim polític o un altre. Moore va arribar a la conclusió que perquè un país desemboqués en una democràcia, i no en un règim feixista o en una dictadura comunista, havia d'haver experimentat en l'etapa precapitalista un equilibri de poders entre la noblesa i la monarquia de manera que cap dels dos no dominés totalment en la societat. Ara bé, perquè es donés aquest equilibri és molt important l'aparició d'una burgesia que anés prenent força i que tingués el suport d'unes classes rurals altes que consideressin, a més, les seves possessions com un negoci, i no com una simple font de prestigi i estatus. Finalment, per a Moore va ser important que, quan la burgesia ja era prou forta, hi hagués una revolució que eliminés tant els reis que pretenguessin mantenir el poder absolut com una classe terratinent que impedia el desenvolupament de les forces productives.

Exercicis d'autoavaluació

1. Sempre que en un país pobre hi ha una democràcia, és molt probable que caigui?
2. El fet que les democràcies presidencialistes siguin més fràgils en comparació amb les parlamentàries, s'explica perquè tots els països llatinoamericans són presidencialistes?
3. Sempre que un país passa d'una agricultura de subsistència a una de comercial, arribarà a la democràcia?
4. Quina aliança de classes és altament perjudicial per al desenvolupament de la democràcia en un país?

Solucionari

1. No si l'economia és en creixement. Les democràcies pobres són especialment fràgils si tenen les economies en crisi.
2. No, de fet els règims presidencialistes de l'Amèrica Llatina duren molt més temps que els d'altres regions, si s'exceptuen els Estats Units.
3. No, per a Barrington Moore la forma d'agricultura comercial adoptada va ser tan important com la mateixa comercialització. Una agricultura comercial basada en un sistema repressiu de mà d'obra afavoreix solucions autoritàries.
4. Quan es dona una aliança tardana entre la burgesia i la noblesa terratinent. Totes dues busquen la protecció de l'Estat davant dels enemics exteriors i de les classes inferiors (camperols i obrers) dels seus països, amb la qual cosa s'oposen a la democratització del país.

Bibliografia

Lectures obligatòries

Przeworski, A.; Alvarez, M.; Cheibub, J.; Limongi, F. (1996). "Las condiciones económicas e institucionales de la durabilidad de las democracias". *La Política* (núm. 2).

Welzel, C; Inglehart, R. (2007). "Mass Beliefs in Comparative Politics". A: C. Boix; S. Stokes (eds.). *The Oxford Handbook of Comparative Politics*. Oxford: Oxford University Press.

Boix, C. (2003). *Democracy and Redistribution* (introducció i capítol 1). Cambridge: Cambridge University Press.

Weingast, B. (1997). "The Political Foundations of Democracy and the Rule of Law". *American Political Science Review* (vol. 2, núm. 91, pàg. 245-263).

Lectures recomanades

Boix, C. (2006). "The Roots of Democracy". *Policy Review* (vol. 2, núm. 135, pàg. 4-21).

Moore, B. (1966). *Los Orígenes Sociales de la Dictadura y de la Democracia: El señor y el campesino en la formación del mundo moderno* (capítols VII, VIII, IX). Barcelona: Ediciones Península.

Rueschmeyer; Stephens; Stephens (1993). "The Impact of Economic Development on Democracy". *The Journal of Economic Perspectives* (vol. 3, núm. 7, pàg. 71-86).

Rueschmeyer; Stephens; Stephens (1992). *Capitalism Development and Democracy* (capítols 1, 2 i 3). Chicago: University of Chicago Press.

Luebbert, George (1987). "Social Foundations of Political Order in Interwar Europe". *World Politics* (vol. 4, núm. 39, pàg. 449-478).

Luebbert; George (1991). *Liberalism, Fascism, or Social Democracy: Social Classes and the political Origins of Regimes in Interwar Europe*. Nova York: Oxford University Press.

Referències

Hsiao, H. M.; Koo, H. (1997). "The Middle Classes and Democratization," a Larry Diamond *Consolidating the Third Wave of Democracies*. Baltimore: The John Hopkins University Press.

Huntington, S. (1994). *La Tercera Ola: La democratización a finales del siglo XX*. Barcelona: Paidós.

Maravall, J. M. (1995). *Los Resultados de la Democracia: Un estudio del sur y el este de Europa*. Madrid: Alianza Editorial.

Yashar, D. (1997). *Demanding Democracy: Reform and Reaction in Costa Rica and Guatemala, 1870s-1950s*. Stanford: Stanford University Press.

Mahoney, J. (2001). *The Legacies of Liberalism: Path Dependence and Political Regimes in Central America*. Johns Hopkins University Press.

Przeworski, A. (1991). *Democracy and the Market*. Cambridge: Cambridge University Press.

Almond, G. i Verba, G. (1963). *The Civic Culture. Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton: Princeton University Press.

Sabetti, P. (2007). "Democracy and Civic Culture". A:C. Boix; S. Stokes (eds.). *The Oxford Handbook of Comparative Politics*. Oxford: Oxford University Press.

